

Інформаційна довідка щодо впровадження економічних інструментів, що стимулюють застосування ієрархії управління відходами в державах-членах ЄС*

Анотація. Інформаційна довідка містить огляд особливостей запровадження екологічного податку, що стимулює застосування ієрархії управління відходами в державах-членах ЄС, зокрема в Німеччині та Нідерландах. Здійснено огляд ставок податку за захоронення відходів у державах-членах ЄС.

Ключові слова. управління відходами, податок за захоронення відходів, ієрархія управління відходами.

Вступ. Перегляд ставок екологічного податку за розміщення відходів за принципом «платить більше той, хто більше забруднює», виконання вимог Закону України «Про управління відходами», зокрема в частині приведення у відповідність класифікації відходів та нового механізму сплати екологічного податку за розміщення відходів, є невід’ємною частиною дорожньої карти реформування національного законодавства у сфері управління відходами і запланованих заходів, передбачених Планом законопроектної роботи Верховної Ради України на 2024 рік¹.

Основна частина. Приклади економічних інструментів та інших заходів, що стимулюють застосування ієрархії управління відходами, передбачені Додатком IVa Директиви 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про відходи та про скасування деяких директив (далі – Рамкова директива про відходи)². Збори та обмеження на захоронення і спалювання відходів є одним з економічних інструментів, які стимулюють запобігання утворенню відходів і рециклінг, що робить захоронення найменш бажаним варіантом управління відходами. Двадцять дві держави-члени ЄС впровадили податок за розміщення відходів на сміттєзвалищах. Виключення складають: Кіпр, Хорватія, Німеччина, Люксембург, Мальта.

Податок за розміщення відходів на сміттєзвалищах часто використовується в поєднанні із заборонаю на захоронення певних видів відходів. Податки на спалювання вводять лише дев’ять держав-членів ЄС і в середньому вони встановлюються на значно нижчому рівні, ніж податки на захоронення. Відповідно до інформації Європейського агентства з довкілля³ ефективність цих податків залежить не лише від ставки податку, а й від того, як вони адмініструються і забезпечуються. І хоча податок за розміщення відходів на сміттєзвалищах є найпоширенішим економічним інструментом, який

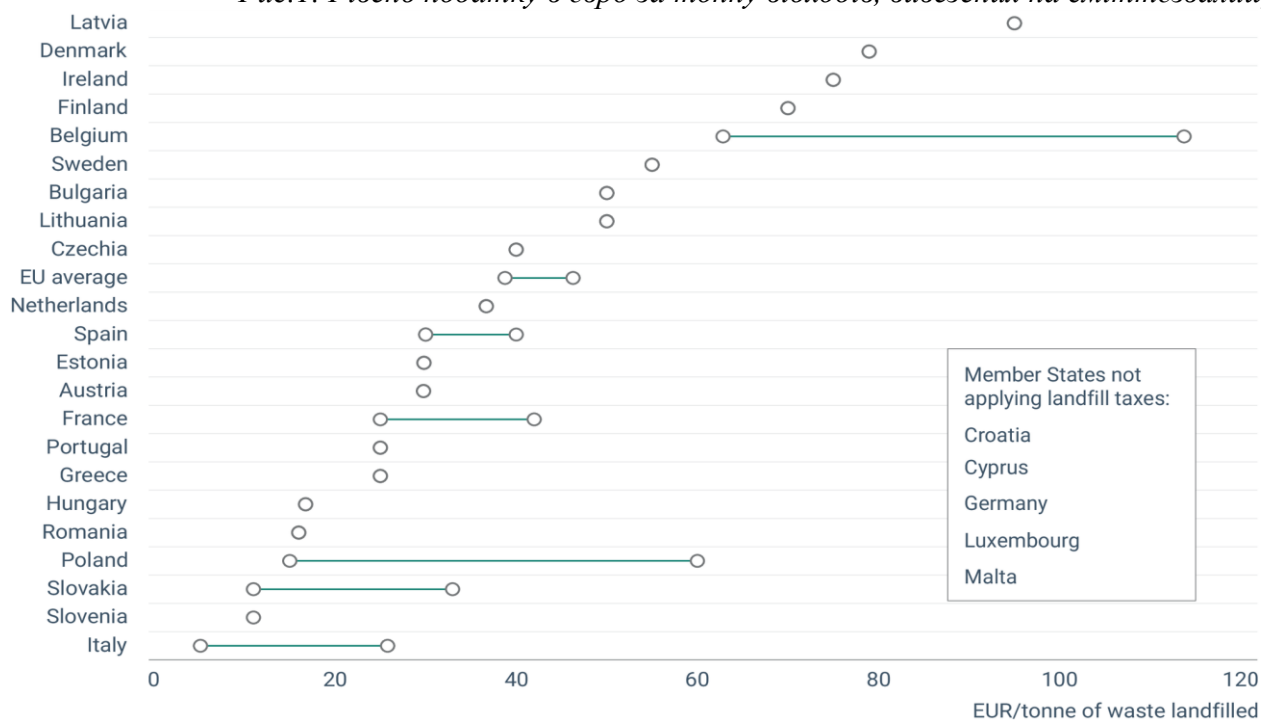
¹ Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2024 рік: Постанова Верховної Ради України від 6 лютого 2024 року № 3561-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3561-20#n17>

² Consolidated text: Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA relevance)Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02008L0098-20240218>

³ Economic instruments and separate collection systems – key strategies to increase recycling. European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/economic-instruments-and-separate-collection>

використовується в державах-членах ЄС для покращення управління побутовими відходами, його ставки значно різняться в державах-членах ЄС (див. Рис. 1).

Рис.1. Рівень податку в євро за тону відходів, вивезених на сміттєзвалища⁴

У Німеччині, що належить до п'яти держав-членів ЄС із найвищими показниками переробки поряд з Австрією, Словенією, Нідерландами та Люксембургом, податок за захоронення відходів не впроваджено, як і податок за спалювання відходів. Однак, відповідно до Постанови про сміттєзвалища та довгострокове зберігання⁵ у Німеччині діє заборона на розміщення окремих категорій відходів на сміттєзвалищах, а також побутових відходів, що попередньо не оброблені. Під час попередньої обробки матеріали, придатні для переробки, сортуються. Крім того, відходи, що піддаються біологічному розкладанню, або органічні відходи обробляються на механіко-біологічних заводах або на заводах для спалювання побутових відходів, використовуючи енергетичний вміст залишкових відходів. Виробник відходів або організація, що забезпечує збір відходів, перед доставкою їх на сміттєзвалище повинні надати оператору полігону інформацію про основні характеристики відходів відповідно до встановлених правил. Оператор сміттєзвалища перевіряє кожну партію відходів на відповідність установленим характеристикам та проводить контрольні обстеження.

Рамкова директива про відходи імплементована Законом про циркулярну економіку Німеччини⁶, метою якого є сприяння функціонуванню циркулярній економіці для збереження природних ресурсів і забезпечення захисту людей і довкілля під час виробництва та поводження з відходами. Відповідно до цього

⁴ Overview of landfill taxes on municipal waste used in EU Member States, 2023. European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/overview-of-landfill-taxes-on>

⁵ Verordnung über Deponien und Langzeitlager (Deponieverordnung - DepV). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/depv_2009/BJNR090010009.html

⁶ Gesetz zur Förderung der Kreislaufwirtschaft und Sicherung der umweltverträglichen Bewirtschaftung von Abfällen (Kreislaufwirtschaftsgesetz - KrWG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/krwg/BJNR021210012.html>

Закону програми запобігання утворення відходів на федеральному рівні й рівні федеральних земель обов'язково мають включати заходи щодо підтримки повторного використання продуктів і створення систем для сприяння діяльності з ремонту та повторного використання, зокрема: електричного та електронного обладнання, текстилю, меблів, упаковки та будівельних матеріалів. У будівельних проєктах надається перевага «зеленим» закупівлям, у тому числі особам, що пропонують використання перероблених матеріалів. Відхилення від встановлених правил «зелених» закупівель допускається для замовлень, які стосуються оборони чи безпеки або включають аспекти оборони чи безпеки.

Нідерландська політика управління відходами загалом спрямована на переробку відходів. У 1970-х роках налічувалося понад 1600 діючих полігонів, ця кількість скоротилася приблизно до 200 у 1980-х роках, і до 80 у 1992 році. Наразі функціонує лише 19 полігонів. До такого скорочення призвела низка регуляторних втручань⁷, у тому числі запровадження: ієрархії управління відходами, заборони захоронення відходів, які підлягають переробці; податку на відходи. Податок на відходи відповідно до Закону про екологічні податки⁸ стягується за: здачу відходів на утилізацію; видалення відходів (захоронення і спалювання) у межах об'єкта, на якому вони були утворені; вивезення відходів за межі Нідерландів із застосуванням дозволу на перевезення. Ставка податку – 39,23 євро за 1000 кілограмів. Від податку на відходи звільняються відходи з азбесту, який використовується як покрівельний матеріал, якщо: дах було відремонтовано сертифікованою компанією з видалення азбесту; про відновлення даху повідомили в національній системі моніторингу азбесту; ремонт даху планується завершити не пізніше 2024 року; вилучений азбест доставлено не пізніше 31 березня 2025 року.

Висновки. У звіті Європейської комісії 2023 року⁹ наголошується, що ключовим для покращення ефективності управління відходами є посилення системи роздільного збору і розвиток потужностей обробки відходів для сортування та переробки. Іншими необхідними заходами є застосування розширених економічних інструментів, серед яких – впровадження податків, здатних забезпечити стимулювання дотримання ієрархії управління відходами. Як відображає практика держав-членів ЄС у сфері управління відходами, справляння податку за захоронення відходів є ефективним інструментом у поєднанні з низкою інших заходів, серед яких: податок за спалювання відходів; заборона на захоронення відходів; створення системи роздільного збирання відходів; застосування депозитних схем; запровадження розширеної відповідальності виробника для певних видів відходів та пріоритету для «зелених» державних закупівель із використанням перероблених матеріалів

⁷ Development of landfill management policy in the Netherlands p. 2.:COCON Interreg Europe. URL: https://projects2014-2020.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/tx_tevprojects/library/file_1531246928.pdf

⁸ Wet belastingen op milieugrondslag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007168/2024-07-01>

⁹ REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS identifying Member States at risk of not meeting the 2025 preparing for re-use and recycling target for municipal waste, the 2025 recycling target for packaging waste and the 2035 municipal waste landfilling reduction target. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A304%3AFIN&qid=1686220362244>

тощо. Досвід держав-членів ЄС із найвищими показниками переробки побутових відходів в ЄС свідчить, що підвищення ставок податку за розміщення відходів без впровадження інших заходів і економічних інструментів, спрямованих на запобігання утворенню відходів і рециклінг, не відіграє ключової ролі у стимулюванні застосування ієрархії управління відходами.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*